

Abdullah b. Hâzim, Rebîa kabilesine mensup zümrelerle savaşırken Temîmîler'den yardım gördü. Bu savaşlar sonra Horasan'a hâkim oldu ve oğlu Muhammed'i Herat'a vali tayin etti; Bükeyr b. Vişâh'ı da güvenlik teşkilâtının başına getirdi. Bu sırada Temîm kabilesinden Şemmâs b. Disâr el-Utâridî Abdullah'a iltihak ettiği halde Muhammed ile Bükeyr, kabile mensuplarını Herat'a sokmamaya karar verdiler. Bu sebeple 685'te Herat'ta çıkan savaşta oğlu Muhammed'in öldürülmesi Abdullah'ı da savaşa katılmaya mecbur etti. Onun, Arap yarımadasının muhtelif yerlerinden gelip Horasan'a yerleşen kabilelerle yaptığı bu tür iç savaşlar, Abdülmelik b. Mervân'ın iktidarı ele geçirmesine kadar devam etti.

Abdülmelik b. Mervân, Abdullah b. Zübeyr tarafından Irak valisi tayin edilen Mus'ab b. Zübeyr'i ortadan kaldırdığı sıralarda Abdullah b. Hâzim, Abdülmelik adına Horasan'da hâkimiyeti ele geçirmeye çalışan Bahîr b. Verkâ ile savaşıyordu. Horasan'a gönderilen Mus'ab'ın başı, Abdülmelik taraftarlarınca sokaklarda dolaştırıldıktan sonra Abdullah'ın eline geçti. Abdullah Mus'ab'ın başını hürmetle yıkadı, cenaze namazını kılıp defnetti. Abdullah gelişen tehlikeler karşısında Mervân'ın idaresini Bükeyr'e bıraktı ve Nisâbur üzerine yürüdü. 691 yılında Bahîr ile savaşırken Abdülmelik'ten, kendisini halife olarak tanıyıp biat ettiği takdirde yedi yıl müddetle Horasan valiliğinde kalabileceğini vaad eden bir mektup aldı. Bu teklife sinirlenen Abdullah mektubu getiren elçiye, "Ben Resûlullah'ın sahâbisinin oğluna (Abdullah b. Zübeyr'e) yaptığım biatı bozup da Peygamber'in kovduğu kimsenin oğluna (Abdülmelik b. Mervân'a) biat etmiş olarak Allah'ın huzuruna çıkmak istemem" dedi. Onun bu kesin tavrı karşısında Abdülmelik, Bükeyr b. Vişâh'ı Horasan valiliğine tayin etti. Bunun üzerine Abdullah ailesiyle birlikte, Tirmiz'de bulunan oğlu Mûsâ'nın yanına gitmek üzere yola çıktıysa da Bükeyr tarafından takip edildi; Mervân yakınlarında yakalanarak öldürüldü ve başı Abdülmelik b. Mervân'a gönderildi. Abdülmelik onun başını Şam'daki bir meydanda teşhir etti.

Abdullah b. Hâzim'in, valiliği sırasında kendi adına para bastırıldığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (nşr. Servet Ukâşe), Kahire 1960, s. 418; Belâzûrî, *Fütûhu'l-büldân* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Kahire 1956-60, s. 488, 499, 500-501, 505, 508, 511-513; Taberî, *Târîh*, Leiden 1879-1901, I, 2831-2832, 2886-2887, 2904-2906; II, 25-26, 65-66, 170, 488-496, 537, 593-598, 695-700, 753, 783, 831-835, 859; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, III, 148-149; a.mlf., *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, III, 102, 125, 135, 360, 363, 417, 423, 437, 438; IV, 96, 156, 157, 207-210, 254-255, 260, 280, 296, 305, 332, 345-347, 368; 505, 508, 521; V, 183; İbn Hacer, *el-İşâbe*, Kahire 1328, II, 301; H. A. R. Gibb, "Abd Al-lâh b. Khâzim", *Et' (Fr.)*, I, 49.

MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH el-HİMÂR

(عبدالله الحمار)

(bk. NUAYMÂN b. AMR).

ABDULLAH b. HUBEYK

(عبدالله بن حبيق)

Ebû Muhammed Abdullâh b. Hubeyk
b. Sâbık el-Mevsilî el-Antâkî

Hadis de rivayet etmiş olan
ilk devir sûfilerinden.

Küfe'de doğdu. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Devrin önemli kültür merkezlerinden biri olan Antakya'ya göç etti ve orada yaşadı. Dostu, hocası ve aynı zamanda hadisteki şeyhlerinden biri olan Yûsuf b. Esbât'ın (ö. 196/811-12) yanında yetişti. Fıkıh ve tasavvuf, müridleriyle dostluk kurduğu Süfyân-i Sevrî'nin yolunu takip etti. Fudayl b. İlyâz ve Bişr el-Hâfî'den nakiller yaptığına göre, bu iki sûfi ile de sohbet etmiş olmalıdır. Abdullah b. Hubeyk, sûfi kaynaklarında âli sened'le hadis rivayet eden bir râvi olarak zikredilir. Ebû Nuaym *Hilye*'sinde onun, rivayetinde tek kaldığı yedi hadisini nakleder. Hadisteki hocalarını ve talebelerini zikretmekle yetinen hadis münekkitleri, rivayetlerinin değeri konusunda görüş belirtmezler. Yalnız İbn Ebû Hâtim *el-Cerh ve't-ta'dîl* adlı eserinde Abdullah b. Hubeyk ile görüşüğünü, fakat kendisinden hadis yazmadığını söyler.

Hücvîrî'nin "ümme içinde Hz. Yahyâ zühdünün sahibi" diye tanıttığı Abdullah b. Hubeyk'in sûfi tabakat kitaplarında nakledilen sözlerinden, onun zühd devri tasavvufunun temel kav-

ramlarını güzel bir ifadeyle açıkladığı anlaşılır. Havf ve recâ, haramlardan sakınma, nefse karşı koyma, kalp temizliği, amel, ihlâs, ibadet zevki özellikle üzerinde durduğu konulardır. O, tasavvuf-taki havf ve recâ kavramını şöyle ele alır: İnsan yalnız âhirette zararını göreceği şeyin endişesini taşımalı ve yalnız orada kendisine yarayacak şeyle sevinç duymalıdır. Bu bakımdan en faydalı korku (havf), günahlardan alıkoyan, elden kaçana üzülmekten koruyan ve geriye kalan ömür üzerinde düşünmeye yönelten korkudur. En faydalı ümit de (recâ), umduğunu bulması için kişiye ameli kolaylaştıran özendirici duygudur. Ona göre üç türlü recâ vardır: Yapılan iyi bir amelin kabul edilmesini ummak, kötü bir amelden sonra tövbe ederek bağışlanmayı ummak, hem günah işlemeye devam etmek, hem de bağışlanmayı ummak. Bu sonuncusu yalancı adamın sahte recâsıdır. Halbuki nefsin kötülüğünü tanıyan kimsenin korku hali, ümit haline galip olmalıdır.

Diğer ilk devir sûfilere gibi Abdullah b. Hubeyk de amel ve ibadete büyük önem vermiş, fakat daha çok ameldeki ihlâs ve ibadetlerdeki haz üzerinde durmuştur. Ona göre ihlâs amelden daha zordur ve bu nitelikteki amelden insanların çoğu âcizdir. Üstelik amel ilâhî azaba karşı bir teminat da değildir. Bundan dolayı o, ibadetlerin âhirette vereceği faydayı düşünmekten çok bu dünyada kazandıracağı taat hazzına dikkat çekmiş, kalbin ibadetten zevk almayışını o ibadetin noksanlığına ve kişinin birtakım hatalar içinde bulunduğu işaret saymıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, Haydarâbâd 1371-73/1952-53, V, 46; Süleimî, *Tabakâtü's-Şâfiyye* (nşr. Nüreddin Şerîbe), Kahire 1389/1969, s. 141-145; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ*, Kahire 1394-99/1974-79 — Beyrut 1387/1967, X, 169; Hücvîrî, *Keşfu'l-mahcûb, Hakikat Bilgisi* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982, s. 229; Attâr, *Tezkiretül-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1985, s. 448-449; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-Şâfıye* (nşr. Mahmûd Fâhûrî—Muhammed Kal'acı), Halep 1969-73 — Beyrut 1399/1979, IV, 280-281; Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, Beyrut 1382/1963, IV, 462; Lâmiî, *Nefehât Tercümesi*, İstanbul 1289, s. 118-119; Şarânî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, Kahire 1373/1954, I, 83; Münâvî, *el-Ke-vâkibü'd-dürriyye* (nşr. Mahmûd Hasan Rebi'), Kahire 1357/1938, I, 254; Arûsî, *Netâ'icü'l-efkâr* (nşr. Abdülvekil ed-Derûbî—Yâsîn Arefe), Dimaşk, ts., I, 131-133.

MUSTAFA BİLGİN